

บทวิจารณ์หนังสือ ประเพณีไทยภาคเหนือ

Book Review on Northern Thai Traditions

พระครูนิทานภทฺธกิจ (ก่อแก้ว)¹ และศิริโรจน์ นามเสนา²

Phrakrunithanphattarakij (Kohkaew) and Sirirote Namsena

Received: March 20, 2024

Revised: January 21, 2025

Accepted: January 21, 2025

ผู้เขียน : สงวน โชติสุขรัตน์

จำนวน : 286 หน้า

ปีที่พิมพ์ : 2553

ครั้งที่พิมพ์ : ครั้งที่ 3

สถานที่พิมพ์: นนทบุรี สำนักพิมพ์ศรีปัญญา

ISBN: 9786167146096

บทคัดย่อ

บทวิจารณ์หนังสือ “ประเพณีไทยภาคเหนือ” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาของประเพณีภาคเหนือ 2) ศึกษาประโยชน์ของประเพณีภาคเหนือ อาจารย์ สงวน โชติสุขรัตน์ ได้รวบรวมเรียบเรียงได้ศึกษาค้นคว้าในพื้นที่เขตภาคเหนือทั้งหมด ซึ่งเป็นประเพณีประจำถิ่นและบางประเพณีก็ตรงกับทางภาคกลางประเพณีบางอย่างก็คล้ายคลึงกับภาคอีสาน จะผิดเพี้ยนก็เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แสดงว่าแรกเริ่มเดิมทีนั้นประเพณีมาจากแหล่งเดียวกัน หากเมื่อชนเผ่าไทยทั้งหมด

¹⁻² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: ratip.191@gmail.com

ได้อพยพลงมาจากดินแดนจีนตอนใต้และได้กระจายอยู่ทั่วบริเวณแหลมทองได้แยกกันอยู่ต่างถิ่นห่างเหินกันไป และได้ผสมสืบทอดกับชนเผ่าเดิมได้รับเอาประเพณีของเจ้าถิ่นมาปะปนกับประเพณีเดิมของตน จึงทำให้ประเพณีบางท้องถิ่นแตกต่างผิดเพี้ยนไปบ้าง ต่อมาเมื่อเผ่าไทยเมืองและไทยอีสานหรือไทยลาวได้อพยพมาตั้งอยู่ในดินแดนที่เป็นแคว้นล้านนาไทยนี้ก็ได้ผสมพันธุ์ปะปนกับพวกลัวะหรือละว้า จึงได้รับเอาประเพณีเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะไว้ตลอดมาจนกระทั่งทุกวันนี้ และประเพณีบางอย่างก็เหลืออยู่ในตำราไม่มีใครปฏิบัติตาม เช่น การปลุกเร้าตามโบราณซึ่งเต็มไปด้วยพิธีการหากทำทั้งหมดตามตำราก็จะทำให้ชักช้าเสียเวลา ชาวบ้านปัจจุบันได้ตัดพิธีการต่าง ๆ ออกไปบ้างที่เป็นส่วนปลีกย่อย ซึ่งหนังสือเล่มนี้คงเป็นแนวทางให้ท่านผู้สนใจได้เข้าใจในประเพณีพื้นเมืองของเผ่าไทยยวน ไทยลาวในภาคเหนือซึ่งปัจจุบันชอบเรียกตนเองว่า “คนเมือง” บ้างไม่มากนัก

คำสำคัญ: ประเพณีไทย, ภาคเหนือ, ตระกูลสงครานต์

Abstract

This book review, "Northern Thai Traditions," aimed 1) to study the history of Northern traditions; and 2) to examine the benefits of Northern traditions. Sa-nguan Chotsukrat compiled and researched the entire Northern region. These traditions were local traditions, some of which were similar to those in the Central region, while others were similar to those in the Northeast. The only deviations were minor. This suggested that these traditions originally originated from a single source. However, when the Thai tribes migrated from southern China territory and spread throughout the Golden Peninsula, they became separated and estranged. They interbred with the original tribes, adopting local customs and mixing them with their own. This resulted in some local traditions becoming somewhat distorted. Later, when the Tai Muang and Tai Ai Lao or Tai Lao tribes migrated to what was now Lanna, they interbred with the Lua or Lawa, and thus adopted the tradition of worshipping the spirits of Pusae and Yasae, which have continued to this day. However, some traditions remained in the traditions of the ancient traditions, such as building houses according to the traditional customs, which were full of rituals. If everything was done

according to the book, it will be slow and a waste of time. Nowadays, the villagers have cut out some of the minor ceremonies. This book will serve as a guide for those interested in understanding the local traditions of the Tai Yuan and Tai Lao tribes in the North, who today liked to call themselves "Khon Muang" to some extent.

Keywords: Thai traditions, Northern region, Songkran

บทนำ

ประเพณีประจำปีของชาวเหนือ มักจะนิยมเริ่มต้นชีวิตตั้งแต่วันขึ้นปีใหม่หรือที่เรียกว่า “ตรุษสงกรานต์” โดยนับตั้งแต่เดือน 7 เหนือ (เดือน 5 ใต้) เป็นเดือนแรกหรือเดือนที่ 1 หมุนเวียนไปจนครบ 12 เดือนเรียกว่าปีหนึ่งเมื่อประมวณแล้วได้ดังนี้

- 1) เดือน 7 เหนือ “สงกรานต์” เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมา ถือเป็นเดือนเปลี่ยนศักราชใหม่ ในช่วงปีใหม่สงกรานต์นี้ 2) เดือน 8 เหนือ “ขึ้นพระธาตุ สรงน้ำพระธาตุ” เนื่องจากความผูกพันกับศาสนา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 หรือวันวิสาขบูชา ตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ชาวบ้านจะพากันไปไหว้พระเจดีย์สำคัญประจำเมือง 3) เดือน 9 เหนือ “เลี้ยงผีปู่ย่าตายาย” หมายถึงผีประจำตระกูล หรือที่เรียกกันว่าผีบรรพบุรุษ จะสร้างหอไว้ทางเบื้องทิศหัวนอน 4) เดือน 10 เหนือมีประเพณีสำคัญในช่วงหน้าฝน คือ ประเพณีเข้าวัสสา หรือเข้าพรรษาเป็นประเพณีในวันสำคัญทางศาสนาที่ให้โอกาสชาวบ้านได้ทำบุญ ถวายเทียนพรรษา ถวายผ้าอาบน้ำฝน 5) เดือน 11 เหนือ มีประเพณีฟังเทศน์ฟังธรรม, ประเพณีแสดกนา, ประเพณีเอามือ, ประเพณีสู้ขวัญควาย, ประเพณีบูชาพุ่มท้าวและแม่โพสพ เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เพื่อให้ผลิผลผลการเกษตรนั้นเพียงพอแก่การบริโภค 6) เดือนเกียงหรือเดือน 1 เหนือเดือนเกียงหรือเดือน 1 เหนือตรงกับเดือน 11 ภาคกลาง มีประเพณีที่ปฏิบัติกันมาดังนี้ เทศกาลออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ถือเป็นวันออกพรรษา มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกัน คือ ประเพณีทำบุญทอดกฐิน, ประเพณีทานผ้าวัสสา, ประเพณีทอดผ้าป่า, ประเพณีกินกล้วยสลาก 7) เดือนยี่เหนือ “ประเพณีเดือนยี่เป็ง” เป็นประเพณีเก่าแก่ในท้องถิ่นล้านนา 8) เดือน 3 เหนือประเพณีเอามือเกี่ยวข้าว, ประเพณีเดือนยี่เป็ง ประเพณีสู้ขวัญข้าว, ประเพณีตีข้าว เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับฤดูกาลผลิต 9) เดือน 4 เหนือในช่วงนี้ตรงกับหน้าหนาว ทางเขตภาคเหนือในสมัยก่อนอากาศหนาวจัดทุกปี จึงมี ประเพณีทานหัวหิงไฟพระเจ้าหัว คือ ฟิน หิง คือ การผิง พระเจ้า คือ พระพุทธรูป 10) เดือน 5 เหนือประเพณีมาฆบูชาตรงกับวันเพ็ญเดือน 5 เหนือ เป็นวันที่ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ 4

อย่าง ดังที่ทราบกันดี คือ เป็นวันจาตุรงคสันนิบาต ถือเป็นวันขึ้นพระธาตุ ประชาชนจะพากันไปนมัสการบูชาปูชนียสถานสำคัญเดือน 5 เหนือประเพณีมาฆบูชาตรงกับวันเพ็ญเดือน 5 เหนือ 11) เดือน 6 เหนือ ประเพณีปอยหลวง คือ งานฉลองถาวรวัตถุของวัดหรือการฉลองสิ่งก่อสร้างที่ประชาชนช่วยกันทำขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่สาธารณชน เมื่อสำเร็จจะมีพิธีฉลองทำเป็นงานใหญ่โตเรียกว่า ปอยหลวงอุทิศสิ่งก่อสร้างเป็นของสงฆ์ และอุทิศบุญกุศลแก่บรรพชนด้วย จากประเพณีของชาวเหนือแบ่งเป็น 12 เดือนดังกล่าวข้างต้นเป็นความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้น ๆ หรือสังคมมนุษย์นั้น ๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้ เรียกว่า ความเชื่อ (ธวัช ปุณโณทก, 2528) ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความเชื่อที่สามารถทำให้ความเชื่อเมื่อปฏิบัติร่วมกัน ยังเป็นกุศโลบายที่มีส่วนช่วยเสริมสร้างความกตัญญู ความรักใคร่ปรองดองเกิดความสามัคคีในชุมชนโดยใช้ความเชื่อเป็นตัวเชื่อมประสานได้อย่างดียิ่ง

สาระสำคัญของเนื้อหา

ประเพณีไทยภาคเหนือแบ่งประเพณีตามเดือนทั้ง 12 ดังนี้

เดือน 1 หรือเดือน 7 เหนือ “สงกรานต์” เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมา ถือเป็นเดือนเปลี่ยนศักราชใหม่ ในช่วงปีใหม่สงกรานต์นี้ จะมีประเพณีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การไล่สังฆานต์ ขนทรายเข้าวัด สรงน้ำพระ แต่งดา ทานตุง ปลอยนกปล่อยปลา ประเพณีดำหัว ขึ้นขันท้าวทั้ง 4 และประเพณีสืบทอดบ้านชะตาเมือง ประเพณีสงกรานต์ของเชียงใหม่หรือประเพณีปีใหม่เมืองนี้ประกอบด้วยวันที่ 13-15 เมษายน เป็นวันสังฆานต์ล่องหมายถึงวันสิ้นสุดของศักราชเก่า เป็นวันส่งท้ายปีเก่า ชาวบ้านจะช่วยกันปิดกวาดบ้านเรือน ซักเสื้อผ้า ผ้าปูที่นอน ปลอกหมอนรวมทั้งทำความสะอาดร่างกาย มีการสละหัวดำเกล้า แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าใหม่ หนุ่มสาวจะพากันออกไปเที่ยวตามที่ต่าง ๆ หรือมีการเล่นรดน้ำกันบ้าง นอกจากนี้ยังมีการแห่พระพุทธรูปสำคัญประจำเมือง คือ ที่เชียงใหม่แห่พระพุทธรูปสิริหังค์และพระเสด็จมณี ไปตามถนนสายสำคัญ และนำไปประดิษฐานเพื่อให้ประชาชนได้สรงน้ำพระและเวลาดีๆ ในวันสังฆานต์ล่องจะได้ยินเสียงอึกทิกครึกโครม เสียงชาวบ้านตีเกราะเคาะกลองเสียงปี่ใหญ่เล็กจุดประทัดดังสนั่นหวั่นไหว เสียงตะโกนโหวกเหวกถือเป็นการไล่สังฆานต์

เดือน 2 หรือเดือน 8 เหนือ “ขึ้นพระธาตุ สรงน้ำพระธาตุ” เนื่องจากความผูกพันกับศาสนา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 หรือวันวิสาขบูชา ตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของ

พระพุทเจ้า ชาวบ้านจะพากันไปไหว้พระเจดีย์สำคัญประจำเมือง เช่น ชาวเชียงใหม่ก็จะไปไหว้พระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงรายไปพระธาตุดอยมกิตีและพระธาตุดอยตุง จังหวัดลำพูนไปนมัสการพระธาตุนครภูมัย จังหวัดลำปางไปนมัสการพระธาตูลำปางหลวง จังหวัดแพร่ไปนมัสการพระธาตุช่อแฮ จังหวัดน่านไปนมัสการพระธาตุแช่แห้ง จังหวัดพะเยาไปนมัสการพระเจ้าตนหลวงทุ่งเอี้ยง จังหวัดแม่ฮ่องสอนไปนมัสการพระธาตุดอยกองมูนอกจากประเพณีไปไหว้พระธาตุที่สำคัญ ๆ แล้ว คนในภาคเหนือยังนิยมถือกันว่าคนเกิดปีใดจะต้องไปสักการะบูชาพระธาตุที่นั่นจึงจะเป็นสิริมงคลแก่ตนให้มีอายุยืนมีบุญอนิสงส์มาก

เดือน 3 หรือเดือน 9 เหนือ ประเพณี“เลี้ยงผีปู่ตายาย”หมายถึงผีประจำตระกูล หรือที่เรียกกันว่าผีบรรพบุรุษ จะสร้างหอไว้ทางเบื้องทิศหัวนอน หรือในสถานที่ที่เห็นว่าสมควร บนหอจะมีหิ้งวางเครื่องบูชา เช่น พานดอกไม้ รูปเทียน น้ำตัน (คนโท) ที่เชื่อกันว่าผีปู่ตายายจะอยู่กับลูกผู้หญิงตลอดไป โดยมากจะอยู่กับผู้หญิงคนหัวปี โดยมากจะอยู่กับผู้หญิงคนหัวปี และจะต้องทำศาลให้ถ้าลูกคนหัวปีตายหรือหนีไปอยู่ที่อื่น ก็จะไปอยู่กับลูกผู้หญิงคนถัดไปในเครือญาติที่เป็นปึกแผ่น ฟ้อนผีผดผีเม็ง คือ การฟ้อนรำเพื่อเป็นการสังเวยหรือแก้บนผีของบรรพบุรุษ ซึ่งชาวบ้านภาคเหนือนับถือกัน จัดกันภายในญาติตระกูลเดียวกัน ในวันครบรอบปีหรือหากมีการเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะมี การบนบานสารกล่าว ถ้าหายเจ็บป่วยแล้วก็จะรำแก้บน โดยเจ้าภาพจะทำปะรำหรือ “ผาม” กลางลานบ้านจัดเครื่องสังเวย เช่น หมู ไก่ เหล้า ข้าวต้ม ขนม น้ำอ้อย พานข้าวตอกดอกไม้ รูปเทียนและเสื้อผ้าสำหรับใส่เวลาฟ้อน โดยหญิงชราที่เป็นหัวหน้าตระกูลจะนำลูกหลานเข้าทำพิธีบูชาสักการะบรรพบุรุษ มีการอธิษฐานขอให้คุ้มครองลูกหลานญาติพี่น้องทุกคนมีความสุขสบาย ทำมาหากินสะดวกในการทำพิธีจะอัญเชิญผีหรือเจ้าพ่อไปยังปะรำพิธี โดยคนทรง และอัญเชิญเจ้าพ่อเข้าทรง มีการพูดคุยถามไถ่กันระหว่างคนทรงกับบรรดาญาติพี่น้อง จากนั้นก็จะมี การฟ้อนผีผด ผีเม็ง ซึ่งส่วนมากพวกที่มีอายุจะเป็นคนพ่อนำขึ้นก่อน “เลี้ยงผีขุนน้ำ” คือ การสังเวยบูชาสิ่งที่สิ่งสถิตอยู่ตามต้นน้ำลำธารหรืออารักษ์ต้นน้ำลำธารอันมีหน้าที่ปกปักษ์รักษาต้นน้ำลำธาร ก่อนการเลี้ยงจะมีการประชุมระหว่างลูกเหมืองลูกฝาย คือ ผู้ที่ใช้น้ำในแม่น้ำในการทำการเกษตร เมื่อหาฤกษ์ยามได้แล้ว ก็จะมีการเรียไรเงินคนละเล็กน้อยเพื่อจัดซื้อเครื่องเซ่นสังเวย เมื่อจัดเครื่องสังเวยเรียบร้อยแล้ว ก็จะทำการเซ่น 3 ใบ สำหรับใส่เครื่องสังเวยต่าง ๆ ที่จัดเตรียมไว้ เซ่น 2 ใบแรกให้คนหาบไป ส่วนใบที่ 3 ให้คอนไป แล้วทำศาลขึ้นหลังหนึ่ง ณ ที่ต้นน้ำสำหรับที่จะเลี้ยงมีหลักข้างหลักม้าปากอยู่ใกล้ ๆ ศาล แล้วนำเครื่องสังเวยขึ้นวางบนศาล ทำพิธีอัญเชิญเทวดาอารักษ์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ผีต่าง ๆ มารับเอาเครื่องสังเวย และอ้อนวอนให้น้ำอุดมสมบูรณ์ ฝนตกต้องตามฤดูกาล หลังจากนั้นจึงนำเครื่องสังเวยมาแบ่งกันกิน “พิธีกรรมเข้าอินทขิล” คือ ประเพณีกราบไหว้สักการะเสาอินทขิลหรือเสา

สะดือเมือง เป็นประเพณีหลวงซึ่งสัมพันธ์กับชาวบ้านเป็นอย่างมากด้วย ซึ่งเป็นเสาหลักเมือง คู่บ้านคู่เมือง เป็นที่เคารพสักการะและถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่รวมวิญญาณของชาวเมืองและบรรพบุรุษในอดีต ทำกันปลายเดือน 8 หรือต้นเดือน 9 ชาวบ้านชาวเมือง จะนำเอาดอกไม้ธูปเทียน น้ำขมิ้นส้มป่อย ใส่ขันพานหรือภาชนะนำไปสรง สักการะบูชา ในการทำพิธีบรรดาหมอทั้งหลายจะมาสักการะครู ถือเป็นเสาหลักแห่งการยกครู เมื่อพ่อครูทำการไหว้แล้ว ครูขอทั้งหลายจะเอาลูกศิษย์มาขอ เพื่อเป็นเครื่องสักการะแห่งดวงวิญญาณของบรรพบุรุษต่ออารักษ์ เสือบ้านเสือเมือง นอกจากนี้ ยังมีการเชิญเจ้านายมาเข้าทรงมาชี เพื่อให้พวกเจ้าผู้ครองนครถามถึงความเป็นไปของบ้านเมือง มาชีก็จะพยากรณ์ให้ทราบ หากว่าชะตาเมืองไม่ดีก็จะทำพิธีแก้ไขและปิดเป่าให้เบาบางลง ด้วยการสืบทอดเมือง เป็นพิธีกรรมที่เป็นงานใหญ่ของเจ้าผู้ครองนคร แต่ต่อมาไม่สะดวกในการจัดก็ยกเลิกไปที่เหลืออยู่ก็คือประเพณีเข้าอินทิล

เดือน 4 หรือเดือน 10 เหนือ มีประเพณีสำคัญในช่วงหน้าฝน คือ ประเพณีเข้าวัสสา หรือเข้าพรรษาเป็นประเพณีในวันสำคัญทางศาสนาที่ให้โอกาสชาวบ้านได้ทำบุญ ถวายเทียนพรรษา ถวายผ้าอาบน้ำฝน ของใช้ประจำวันแก่พระเถระอาจารย์ที่ตนนับถือ มีการทานขันข้าวคือทำบุญด้วยการนำข้าวปลาอาหารไปถวายพระสงฆ์ เพื่ออุทิศแก่บรรพบุรุษบูชาเทวดาในโอกาสนี้ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่ไม่มีภารกิจหน้าที่การงาน ที่มีจิตศรัทธาก็จะไปอนวดจำศีลทุกวันพระในช่วงเข้าพรรษา

เดือน 5 หรือเดือน 11 เหนือ มีประเพณีฟังเทศน์ฟังธรรม ประเพณีแหกนา ประเพณีเอามือ ประเพณีสู้ขวัญควาย ประเพณีบูชาพุ่มท่างและแม่โพสพ เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เพื่อให้ผลผลิตผลการเกษตรนั้นเพียงพอแก่การบริโภค และสามารถนำไปจำหน่ายแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่น ๆ ได้ จึงนิยมบวงสรวงอันวอนขอการคุ้มครองในช่วงฤดูทำนา ยังมีประเพณีการเอามือเอารวัน ซึ่งเป็นการขอแรงเพื่อช่วยเหลือกันแบ่งเบาความเดือดร้อนในการทำงานต่าง ๆ เช่น สร้างบ้านใหม่ งานศพ งานปลูกข้าวดำนา การเอามือในการทำนาถือเป็นแรงงานที่ต้องขอใช้กัน คือ เมื่อเจ้าของแปลงนาจะเริ่มปลูกข้าว ต้องมีการถอนกล้าไว้ ก็จะบอกแก่เพื่อนบ้านว่าจะถอนกล้าถ้ามีเวลาก็ให้มาช่วย ฝ่ายเจ้าของนาจะต้องไป ตอบมือ คือ ขอใช้แรงงานเท่ากับจำนวนที่เขามาช่วย และในการเอามือนั้นเจ้าของนาจะต้องเลี้ยงดูข้าวปลา อาหารคนที่มาช่วยทั้งหมดเนื่องจากการทำเกษตรกรรมในอดีต วัวและควายจึงเป็นแรงงานสำคัญ ชาวนาจึงมีความสำนึกในบุญคุณที่ช่วยทำงาน เมื่อหมดฤดูไถหว่าน จึงมีพิธีบายศรีสู่ขวัญที่เรียกว่า ประเพณีสู้ขวัญควาย โดยนำเครื่องพิธีมาวางบนเสื่อที่ปูไว้ในแหล่งหรือคอกควาย เจ้าของจะนำควายไปอาบน้ำ ขัดสีทำความสะอาดแล้วผูกไว้กับเสาในคอก จากนั้นก็มีพิธีการเรียกขวัญปิดเคราะห์ เมื่อทำพิธีเสร็จเจ้าของก็ยกเครื่องข้าวขวัญออกไปและนำหญ้าอ่อนมาให้ควายกิน “พิธีแหกนา” คือ การลงมือไถครั้งแรกของชาวนาแต่ละครอบครัว โดย

สืบเนื่องจากพญานาคให้น้ำในวันปีใหม่สงกรานต์ว่า ปีนี้พญานาคที่ให้น้ำหันหน้าไปทางทิศไหน การเริ่มไถแยกนาจะไถตั้งหัวนาไปยังหางนา ห้ามไถวนเกล็ดพญานาคและตะกายท้องนา ในการไถนั้นเริ่มต้นด้วยการไถแบ่งตอน แล้วไถด้านซ้ายให้ก่อนขึ้นไถพลิกมาทางขวา แล้วต่อไปก็ไถด้านขวาเพื่อพลิกขึ้นไถมาด้านซ้าย และไถเรื่อยไปจนกว่าจะหมดพื้นที่นา ในการเลี้ยงผีนั้นพ่อนาหรือเจ้าของนาหรือหัวหน้าครอบครัว พร้อมด้วยภรรยาและบุตร จะเอาเครื่องพลีกรรมเข้าวางบนแท่นท้าวทั้งสี่ กล่าวคำสังเวท้าวทั้งสี่จากนั้นก็กล่าวคำสังเวทย์แม่โพสพ

เดือน 6 หรือเดือน 12 เหนือ มีประเพณีการอุทิศส่วนบุญหาผู้ตาย ซึ่งตรงกับภาคกลางว่า วันตรุษสารท ภาคอีสานว่าบุญข้าวประดับดิน ภาคใต้ว่าสารทเดือนสิบหรือประเพณีชิงเปรต ล้วนเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วนอกจากนี้ ยังมีการจาเคะข้าวคนเฒ่าจำศีลในช่วงเวลาฤดูฝนพระสงฆ์อยู่จำพรรษาที่วัด เป็นการถวายความสะดวกและเสียสละบริจาคข้าวของของตนเป็นทานแก่ผู้อื่น จาเคะข้าว คือ การถวายข้าวปลาอาหารแด่พระสงฆ์ โดยเจ้าภาพจะเป็นผู้กำหนดวันเวลาที่จะทำบุญ มีการเตรียมงานทั้งสถานที่ทำอาหาร และเลี้ยงคนเฒ่าที่จำศีลในวันพิธี เจ้าภาพจะนิมนต์เจ้าภาพมาสวดมนต์เย็นมีการเทศน์ ผู้ที่จะเป็นเจ้าภาพจึงต้องมีฐานะดีพอสมควร คือ บ้านช่องใหญ่โตพอจะเลี้ยงผู้คนเป็นจำนวนมากได้ “การกินก๋วยสลากหรือทานสลาก” ทำกันตั้งแต่วันเพ็ญเดือน 12 จนถึงต้นเดือนยี่เหนือ ชาวบ้านจะนำพืชผลหรือสิ่งของต่าง ๆ มาถวายเป็นก๋วยสลาก นิมนต์พระสงฆ์จากวัดใกล้เคียงมารับทานสลากที่ประชาชนร่วมกันถวาย ซึ่งประกอบด้วยสลากน้อยเป็นกระชูลึก ๆ ใช้อุทิศแก่ผู้ตายหรือทำบุญเพื่อเป็นกุศลในภายหน้า และสลากก๋วยใหญ่เป็นสลากโขกทำสวยงามและมีราคาสำหรับผู้มีฐานะร่ำรวย พิธีถวายสลากภัตต์ แบ่งเป็นสลากเอาเส้นซึ่งชาวบ้านเป็นผู้จับสลากแล้วนำไปถวายพระ สลากที่พระสงฆ์จับสลากเองแล้วจึงเรียกเจ้าของก๋วยสลากมารับพร และสลากย่อมนิยมทำกันในกลุ่มคนลื้อและคนยอง โดยเชื่อว่า หญิงสาวคนใดยังไม่เคยถวายสลากย่อมไม่ควรมีครอบครัวก่อน พิธิตานก๋วยสลากไม่ได้ทำเฉพาะหมู่บ้านของตนเองแต่มีความร่วมมือระหว่างชุมชน ซึ่งจะมารวมกันที่วัดใหญ่หรือวัดเก่าแก่ที่มีความสำคัญในท้องถิ่นนั้น

เดือน 7 หรือเดือนเกียงหรือเดือน 1 เหนือ เดือนเกียงหรือเดือน 1 เหนือตรงกับเดือน 11 ภาคกลางหรือราวเดือนพฤศจิกายน มีประเพณีที่ปฏิบัติกันมาดังนี้ เทศกาลออกพรรษาตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ถือเป็นวันออกพรรษา มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกัน คือ ประเพณีทำบุญทอดกฐิน ประเพณีทานผ้าสา ประเพณีทอดผ้าป่า ประเพณีกินก๋วยสลากทำบุญทอดกฐินในภาคเหนือสมัยโบราณชาวบ้านมักไม่ทอดกฐินกันนัก เนื่องจากการถวายกฐินเป็นงานใหญ่ ต้องเตรียมงานมากและเลี้ยงดูผู้ที่มาช่วยงาน เครื่องบริวารกฐินที่จะตัดเย็บเป็นผ้าจีวรเป็นของหายาก จึงต้องเป็นคนมีฐานะดีศรัทธาแรงกล้าจึงจะถวายได้ หากมีผู้มีศรัทธาจะถวายกฐินในหมู่บ้าน จะ

ประกาศให้รู้โดยการไปจองกุญที่วัด มีมีงานจึงมีผู้คนมาร่วมด้วยเป็นอันมาก การทอดกุญในภาคเหนือสมัยก่อนจึงนับว่าเป็นงานบุญใหญ่ที่มีไม่บ่อยนัก “ทานผ้าสา” คือ การถวายผ้าจำนำพรรษาแก่พระสงฆ์ที่จำพรรษา 3 เดือน ชาวบ้านทำกันเป็น 2 อย่าง หนึ่งคือเป็นของเจ้าภาพคนเดียว สองคือเป็นการเรียไร ผ้าที่ถวายจะเป็นผ้าไตรจีวร หรือผ้าผืนใดผืนหนึ่งก็ได้ ชาวบ้านจะเรียกกันว่า ผ้าเครื่องไทใหญ่จะเรียกว่าผ้าจุ่มหรือผ้าซุนนุ่นนั่นเอง เพราะจะใช้เป็นเครื่องถวายแก่พระบวชใหม่และพระภิกษุที่จำพรรษาในวัดที่ตนทำบุญ คล้ายการทำบุญกุญเพียงแต่ถวายผ้าจีวรโดยเรียไรร่วมกันบริจาคส่วนประเพณีของชาวไทใหญ่ ในตอนเย็นของวันทำบุญออกพรรษาจะมีประเพณีดับไฟเทียนหรือไกวเทียนโดยชาวบ้านจะไปจุดเทียนไหว้พระที่วัด และในวัดจะมีการสร้างแข่งพาราซึ่งเป็นลักษณะคล้ายปราสาททำด้วยโครงไม้ไผ่ และมีการตกแต่งด้วยกระดาษอย่างสวยงาม วัดจะเอาแข่งพารามารวมกัน แล้วแห่ขบวนไปทั่วเมืองและเมื่อแห่จนทั่วแล้วก็จะนำไปไว้ที่วัดใครก็เอาไปไว้วัดตนเอง นำไปตั้งไว้บนโครงสร้างไม้ภายใต้ปราสาทนี้จะมีการห้อยผลไม้ชนิดต่าง ๆ ทุกวัดจะทำแข่งเทียนไว้หน้าแข่งพาราประมาณ 3-4 ชั้น เพื่อให้ชาวบ้านไปนมัสการซึ่งชาวบ้านจะตระเวนไปจุดเทียนไหว้พระตามวัดต่าง ๆ โดยไม่ซ้ำวัดจนครบทุกวัด แต่ปัจจุบันเปลี่ยนจากใช้เทียนมาเป็นใช้หลอดไฟฟ้าแทน บางแห่งก็ใช้ไฟกระพริบ ทำให้สวยงามและสว่างไปทั่วทั้งเมือง

เดือน 8 หรือเดือนยี่เหนือ “ประเพณีเดือนยี่เป็ง” เป็นประเพณีเก่าแก่ในท้องถิ่นล้านนา เทศกาลเดือนยี่เป็งเป็นประเพณีใหญ่ที่ประชาชนและพระมหากษัตริย์ ต่างพากันนมัสการบูชาพระในอารามทั้งหลาย คติความเชื่อเกี่ยวกับประเพณียี่เป็งมีหลายอย่าง คือ เชื่อว่าเป็นการบูชาแม่พระคงคาที่ประทานน้ำมาให้เพื่อการเพาะปลูก เป็นการบูชารอยพระพุทธรูปที่ประดิษฐานในคติทางพุทธศาสนา ส่วนชาวบ้านมักจะเชื่อว่าเป็นการลอยเคราะห์ปล่อยเสนียดจัญไรต่าง ๆ ประเพณีนี้มีความเชื่อว่า เป็นฤดูกาลที่ลูกหลานจะได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษของตน มีการส่งเครื่องเซ่นสังเวยตามสายน้ำเป็นเครื่องบูชาพระนารายณ์ในเกษียรสมุทและบูชาบรรพบุรุษเป็นประเพณีที่สนุกสนานมาก แม้ว่าจะไม่เป็นการใหญ่โตเหมือนปัจจุบัน จัดการปิดกวาดแผ้วถางบ้านเรือนสถานที่ให้สะอาดเรียบร้อย ประดับประดาด้วยธงชาติ จัดเปลี่ยนดอกไม้ในแจกันหิ้งบูชาพระ จัดเตรียมประทีปหรือเทียนขี้ผึ้งไว้สำหรับจุดบูชาพระ ที่ประตูบ้านก็จะหาดันกล้วย ต้นอ้อย ก้านมะพร้าวหรือไม้อื่น ๆ มาประดิษฐ์ทำเป็นซุ้มประตูป่าแบบต่าง ๆ ให้เป็นที่สวยงาม บ้างก็จัดหาดอกบานไม่รู้โรยมาร้อยเป็นอุบะห้อยไว้ตามขอบประตูหรือหิ้งบูชาพระ ผู้ที่มีใจศรัทธาแรงกล้าถึงกับทำมาก ๆ แล้วนำไปประดับประดาตามวัดเป็นพุทธบูชา แล้วหาโคมแบบญี่ปุ่นหรือประทีปมาเตรียมไว้เพื่อจะได้ใช้ตามไฟในงาน ตามวัดวาอารามหรือสถานที่สำคัญก็จะจัดสถานที่ให้สวยงามเป็นพิเศษที่ซุ้มประตูของวัดและในพระวิหารก็จัดตกแต่งด้วยดอกไม้ โคมไฟสวยงามและ บ้างก็ประดิษฐ์โคม

ชนิดหนึ่งรอบ ๆ จะมีรูปสัตว์ต่าง ๆ อยู่ภายในโคมแขวนหรือตั้งไว้ในวัด เมื่อจุดไฟแล้วจะมองเห็นภาพต่าง ๆ ในโคมนี้นี้ เรียกกันว่าโคมผัดในงานวันนั้นรอบ ๆ บริเวณก็จะจุดไฟด้วยเทียนหรือตั้งประทีปไว้รอบ ๆ เพื่อเป็นการบูชาระลึกถึงพระพุทธเจ้า นอกจากมีการประดับประดาโคมไฟแล้วทุกวัดก็จะมีการทำบุญทางศาสนาการเตรียมงานเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ เดือนยี่ ทั้งวัดและชาวบ้านต่างจัดเตรียมสิ่งของเพื่อใช้ในงาน เมื่อถึงวันงานก็จะมีการถวายข้าวมธุปายาสตอนเช้ามีด จากนั้นก็มีการทานขันข้าวเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษทำบุญฟังเทศน์ และในตอนกลางคืนก็จะจุดโคมไฟบูชาดวงประทีปที่เห็นว่าควรบูชา เช่น บ่อน้ำ ครวไฟ หม้อน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคติความเชื่อจากตำนานเรื่องกาเผือกอันเป็นที่มาของเหตุแห่งการจุดประทีปว่า สมัยพุทธกาลเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์ คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ พระโคตมะและพระศรีอาริยมุตตรัยยังบำเพ็ญเป็นพระโพธิสัตว์ได้พากันไปบวชเป็นฤๅษี และได้จุดประทีประลึกถึงพระคุณของผู้เป็นแม่ คือ แม่กาเผือกได้ออกไข่มา 5 ฟอง เกิดพายุพัดไข่ทั้ง 5 ฟองตกน้ำไป มีแม่ไก่แม่โค แม่เต่า แม่งูและหญิงซักผ้าไหมเก็บไปเลี้ยงจนไข่แตกออกมาเป็นคนและโตเป็นหนุ่มได้บวชเป็นฤๅษีจนมาพบกันและรู้ว่าต่างเป็นลูกแม่กาเผือก แม่ซึ่งไปเกิดเป็นผกาพรหมจึงนำฝ้ายมาเป็นไส้ประทีปซึ่งมีลักษณะคล้ายตีนกาให้ฤๅษีทั้ง 5 จุดบูชา จึงถือเป็นการสืบต่อมาในการจุดโคมหรือประทีปบูชาได้เดือนนี้

เดือน 9 หรือเดือน 3 เหนือ มีประเพณีเอามือเกี่ยวข้าว ประเพณีเดือนยี่เป็ง ประเพณีสู่ขวัญข้าว ประเพณีตีข้าว เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับฤดูกาลผลิต ในเดือน 3 เหนือนี้นี้ตรงกับเดือนอ้ายของภาคกลาง ข้าวในทุ่งนาจะเริ่มเก็บเกี่ยวได้ ชาวนาจะมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเก็บเกี่ยวคือการบูชาพระแม่โพสพ ก่อนการเก็บเกี่ยว และจะมีประเพณีสู่ขวัญข้าวเพื่อบูชาพระแม่โพสพซึ่งเชื่อกันว่าจะทำให้ได้ผลดีนอกจากนี้ยังมีพิธีเข้ากรรมหรือโสสานกรรมโสสานคือสุสานหรือป่าช้า ในช่วงเดือนธันวาคม มกราคม และกุมภาพันธ์ นิยมให้พระสงฆ์ตามวัดต่าง ๆ ออกไปเข้าโสสานหรือป่าช้าหรือเขารุกขมูล ทำกันจนเป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ต้องเข้าไปพักอยู่ที่โคนไม้ใหญ่ในป่าช้าแต่ละต้นห่างกันพอประมาณ จึงเรียกว่าไปอยู่รุกขมูลหรือเขารุกขมูล พระสงฆ์ต้องถือปฏิบัติในอุตุจตุรตถอย่างเคร่งครัด จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อยู่กรรมชาวบ้านพูดกันว่า ธูเจ้าเข้ากรรม

เดือน 10 หรือเดือน 4 เหนือ ในช่วงนี้ตรงกับหน้าหนาว ทางเขตภาคเหนือในสมัยก่อนอากาศหนาวจัดทุกปี จึงมีประเพณีทานห่อหิงไฟพระเจ้าหลวง คือ ฟืน หิง คือ การผิง พระเจ้า คือ พระพุทธรูป เป็นประเพณีที่ทำขึ้นในวัดตามชุมชนต่าง ๆ โดยสมมติว่าพระพุทธรูปก็หนาวเหมือนกัน พระสงฆ์ตามวัดต่าง ๆ จึงจุดกองไฟแต่เช้ามีดต้องการทำให้เป็นพุทธรูป และเพื่อให้ชาวบ้านที่มาทำบุญแต่เช้าได้ถือโอกาสผิงไฟอ่อนคลายความหนาวด้วย “ทานข้าวจี๋-ข้าวหลาม” ในวันเพ็ญเดือน

4 หลังจากที่เขาพาไปเก็บเกี่ยวและนำข้าวไปใส่ยุ้งฉางแล้ว จะนิยมนำบุญทำทานก่อนที่จะนำมากิน เพื่ออุทิศส่วนกุศลเทพทั้งหลายช่วยคุ้มครองข้าวเปลือกในยุ้งฉางหรือหลองข้าวของตน โดยการนำข้าวมานึ่งให้สุกแล้วเอาไปจีหรือการหลามข้าวในกระบอกไม้ไผ่ เมื่อทำเสร็จแล้วก็จะนำไปถวายพระสงฆ์ในตอนเช้า เป็นการทำบุญข้าวใหม่และอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ

เดือน 11 หรือเดือน 5 เหนือ มีประเพณีมาฆบูชาตรงกับวันเพ็ญเดือน 5 เหนือ เป็นวันที่ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ 4 อย่าง ดังที่ทราบกันดี คือเป็นวันจาตุรงคสันนิบาต ถือเป็นวันขึ้นพระธาตุ ประชาชนจะพากันไปนมัสการบูชาปูชนียสถานสำคัญเดือน 5 เหนือประเพณีมาฆบูชาตรงกับวันเพ็ญเดือน 5 เหนือ เป็นวันที่ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ 4 อย่าง ดังที่ทราบกันดีคือเป็นวันจาตุรงคสันนิบาต ถือเป็นวันขึ้นพระธาตุ ประชาชนจะพากันไปนมัสการบูชาปูชนียสถานสำคัญ ๆ “ปอยน้อย” เป็นประเพณีบรรพชาอุปสมบท หรือบางแห่งอาจจะเรียกว่า ปอยลูกแก้วหรือปอยสา่งลอง เป็นประเพณีปอยบวชสามเณรของไทใหญ่ เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเป็นการภายในเฉพาะญาติมิตรเท่านั้น ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นหรือกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น การแห่ลูกแก้วหรือสา่งลอง ก็คือการแห่นาคหรือลูกแก้วหมายถึงการแห่ผู้บวชที่แต่งตัวเป็นกษัตริย์หรือเจ้าชาย ในการแห่ลูกแก้วนิยมให้ลูกแก้วขี้ม้าบ้าง ขี้คอบ้าง หรือขี้ช้างบ้าง เป็นต้น

เดือน 12 หรือเดือน 6 เหนือ มีประเพณีปอยหลวง คือ งานฉลองถาวรวัตถุของวัดหรือการฉลองสิ่งก่อสร้างที่ประชาชนช่วยกันทำขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่สาธารณชน เมื่อสำเร็จจะมีพิธีฉลองทำเป็นงานใหญ่โต เรียกว่า ปอยหลวงอุทิศสิ่งก่อสร้างเป็นของสงฆ์ และอุทิศบุญกุศลแก่บรรพชนด้วย ถ้าทำส่วนตัวเรียกอุทิศกุศลไว้ถวายหน้า หากอุทิศแก่คนตายเรียกว่า อุทิศกุศลไปหา งานปอยหลวงเป็นงานใหญ่ จะต้องมีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า ซึ่งเจ้าอาวาสและกรรมการวัดคณะศรัทธาจะต้องจัดเตรียมการต้อนรับเลี้ยงดูหัววัดต่าง ๆ ที่จะมาร่วมทำบุญด้วย ซึ่งทางวัดจะได้ตั้งคณะกรรมการดำเนินการเป็นแผนก ๆ ไปและต้องพิมพ์ใบฎีกาแก่กุศลส่งไปตามหัววัดและคณะศรัทธา แจ้งกำหนดการและวันทำบุญให้ทราบ ทางวัดที่จัดงานจะเตรียมต้อนรับ และเลี้ยงดูโดยพวกศรัทธาจะช่วยกันบริจาคเครื่องบริโภคน้ำ ข้าวสาร อาหาร ไม้คอยเลี้ยงดูตามสมควรแก่ฐานะ

บทวิจารณ์หนังสือ

จากเนื้อความในหนังสือเรื่อง “ประเพณีไทยภาคเหนือ” ที่ผู้เขียนได้มาวิจารณ์เรียบเรียง ทำให้พบจุดเด่นและจุดด้อย ดังนี้

จุดเด่นของหนังสือ

จุดเด่นของหนังสือเรื่อง “ประเพณีไทยภาคเหนือ” ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียนมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับประเพณีของชาวเหนือที่มีความสมบูรณ์มากมีประเพณีต่าง ๆ กว่า 41 ประเพณีในท้องถิ่น ซึ่งมีประโยชน์แก่ผู้อ่านมากที่สุดโดยเฉพาะที่แบ่งตามเดือนทั้ง 12 เดือนนั้นให้ความรู้ในเรื่องการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีต่าง ๆ ได้อย่างถูกเป็นความเชื่อเมื่อปฏิบัติร่วมกัน ยังเป็นกุศโลบายที่มีส่วนช่วยเสริมสร้างความกตัญญู ความรักใคร่ปรองดองเกิดความสัมพันธ์ในชุมชนโดยใช้ความเชื่อเป็นตัวเชื่อมประสานได้อย่างดีถึงการประกอบพิธีกรรมตามเดือนของชาวเหนือไทยสอดคล้องกับหนังสือเรื่องพิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่นของอาจารย์ธำปณี เรียบเรียงได้กล่าวถึงพิธีกรรมว่าหมายถึง พฤติกรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อทางศาสนาของตนไม่ว่าจะเป็นศาสนาใด ๆ ก็ตามต่างก็มีการปฏิบัติต่อศาสนาของตนตามความเชื่อและความศรัทธาของตนในแต่ละศาสนาจึงก่อให้เกิดเป็นพิธีกรรมทางศาสนาด้วยความเชื่อและความศรัทธาถือเป็นกิจกรรมบูชาหรือการปฏิบัติในการทำพิธีอันล้วนแต่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันทั่วไปและอ้างถึงความเชื่อเก่าแก่ของชาวหมู่บ้านในชนบททั้งสิ้นทั้งยังบ่งบอกถึงวัฒนธรรมของบุคคลผู้อยู่ในสังคมนั้น ๆ พิธีกรรมมักมีรูปแบบรายการพัฒนาอยู่เรื่อย ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับผู้คนในแต่ละถิ่นฐานโดยมักจะผสมผสานระหว่างพิธีที่มีอยู่เดิมกับของใหม่ซึ่งเข้ามาับบาทการมาคิดค้นความจริงดังกล่าวทำให้ทั้งพิธีบางอย่างที่ยังมีประโยชน์แอบแฝงอยู่นับเป็นการสร้างจิตสำนึกของการอยู่ร่วมกันในสังคมพิธีกรรมดังกล่าวแฝงด้วยปรัชญาความเชื่อทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีของชุมชน (ธำปณี เรียบเรียง, 2537) สอดคล้องกับงานวิจัยของศรีศักร วัลลิโภดม และสุนีย์ ประสงค์บัณฑิต (2546) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ประเพณี 12 เดือน : พฤติกรรมที่เปลี่ยนไป ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมและความเชื่อว่าการกลัวและความไม่รู้ทำให้เกิดความเชื่อ และความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งทำให้เกิดศาสนา ศาสนาหรือระบบความเชื่อมีความหลากหลายอย่างตามความเข้าใจของแต่ละบุคคล แต่โดยทั่วไป นักมานุษยวิทยามองศาสนาในฐานะที่เป็นระบบความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่พบเฉพาะในสังคมมนุษย์ครอบคลุมถึงความเชื่อในระบบจักรวาลและค่านิยมเมื่อพิธีกรรมเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อ อันเป็นลักษณะอย่างหนึ่งทางสังคมวัฒนธรรมของมนุษย์ พิธีกรรมจึงเป็นการกระทำของกลุ่มคนที่มาพบปะสังสรรค์กันและสร้างแบบแผนพิธีขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จุดด้อยของหนังสือ

จุดด้อยของหนังสือเรื่อง “ประเพณีไทยภาคเหนือ” ผู้วิจารณ์ไม่เห็นด้วยกับหนังสือเล่มนี้คือ ไม่มีเชิงอรรถอ้างอิงและไม่มีบรรณานุกรมให้สืบค้นเพิ่มเติม รวมทั้งไม่มีสารบัญญในการอ่านข้อมูล

ที่รวดเร็วโดยเฉพาะเนื้อหาที่มีในเล่มถ้าอ้างให้ครบว่าสัมภาษณ์ท่านใดมาบ้างที่ให้ข้อมูลจะเป็นตำราที่ดีมากถ้ามีการปรับปรุงเนื้อหาเพิ่มเติมแบ่งกลุ่มของความเชื่อในพิธีกรรมเป็นหมวดหมู่ที่น่าสนใจและโดดเด่นยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือพิธีกรรมและประเพณี ได้กล่าวถึงการจัดพิธีกรรมในสมัยโบราณ นิยมกระทำตามความเชื่อ โดยมีความเชื่อว่า หากกระทำ ถูกต้องแล้วจะนำความสุขและความเป็นสิริมงคลมาให้แก่ตนเอง ครอบครัว และวงศ์ตระกูล ปัจจุบันยังคงยึดถือสืบทอดต่อ ๆ กันมา เป็นการรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทย และเป็นการ เชื่อมโยงในเรื่องความเชื่อของคนในชาติที่มีความหลากหลายผสมผสานกัน พิธีกรรมที่คนไทยยึดถือปฏิบัติในโอกาสต่าง ๆ นั้น บางอย่างเป็นความเชื่อดั้งเดิม ของท้องถิ่น บางอย่างเป็นความเชื่อเนื่องมาจากหลักปฏิบัติทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูหรือศาสนาอื่น ๆ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เห็นความสำคัญของพิธีกรรมต่าง ๆ ดังกล่าว จึงได้จัดทำ โครงการส่งเสริม สืบทอด เพื่อทำหน้าที่ปฏิบัติงานพิธีขึ้น เพื่อสร้างและส่งเสริมให้ผู้ประกอบพิธี มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีโบราณที่ถูกต้อง เป็นที่นิยมหรือมีความเชื่อสืบทอด มาถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ ได้จัดพิมพ์หนังสือ “พิธีกรรมและประเพณี” สำหรับใช้ประกอบการฝึกอบรม สำหรับเจ้าหน้าที่กรมการศาสนา เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การสืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีมีความถูกต้อง เหมาะสม คงอยู่คู่กับสังคมไทยต่อไป โดยได้รวบรวมพิธีกรรมและประเพณีทางศาสนา ทั้งของภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือไว้เป็นหลักฐาน (กรมการศาสนา, 2552)

สรุปผล

พิธีกรรมและประเพณีไทยภาคเหนือจัดเป็นจารีตประเพณี คือ แนวทางปฏิบัติสืบทอดกันมา นับว่าเป็นสมบัติที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง จำเป็นต้องมีผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติให้รู้ถึงขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างชัดเจน โดยเผยแพร่ความรู้แก่เยาวชนและองค์กรภาครัฐทุกส่วน ให้สามารถนำไปปฏิบัติเองได้ หมายความว่า ทำให้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน เกิดความชำนาญ และแนะนำผู้อื่นได้ ที่สำคัญคือการปฏิบัติให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้เยาวชนประชาชนในท้องถิ่นของชาวเหนือ มีความรู้ในการทำพิธีอย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์ในเชิงวิชาการเป็นการรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ที่มีความหลากหลายให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ส่งผลให้สังคมไทยมีจารีตขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม โครงการดังกล่าวที่กรมการศาสนาจัดขึ้น จึงเป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชาติ ให้ดำรงอยู่สืบไป ที่นอกเหนือภารกิจหลักสำคัญยิ่ง คือ การรับสนองงานพระราชพิธีงานพระราชกุศล และงานรัฐพิธีตามหมายรับสั่ง ทั้งในส่วนกลางและส่วน

ภูมิภาค รวมถึงปฏิบัติงานด้านศาสนพิธี ตามที่กระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานต่าง ๆ ขอความร่วมมือซึ่งจะเกี่ยวข้องโดยตรงต่อพันธกิจของกระทรวงวัฒนธรรม คือ การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติสนองงานของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้มีการสืบทอดและพัฒนาประเพณีไทยภาคเหนืออย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2552). *พิธีกรรมและประเพณี*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ฐาปนี เรียบเรียง. (2537). *พิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงดาว.
- ธวัช ปุณโณทก. (2528). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีศักร วัลลิโภดม และสุนีย์ ประสงค์บัณฑิต. (2546). *ประเพณี 12 เดือน : พฤติกรรมที่เปลี่ยนไป*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2553). *ประเพณีไทยภาคเหนือ*. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.

